

tie heeft zelf al besloten om de rubrieken "nieuwe literatuur" en "uit de tijdschriften" aanmerkelijk uit te breiden, in de hoop daarmee de leden een welkome service te verlenen.

Tevens kunnen wij aankondigen dat in de loop van 1978 een indeks voor de jaargangen 16-20 zal verschijnen. Deze zal aan alle leden en abonnees worden toegezonden.

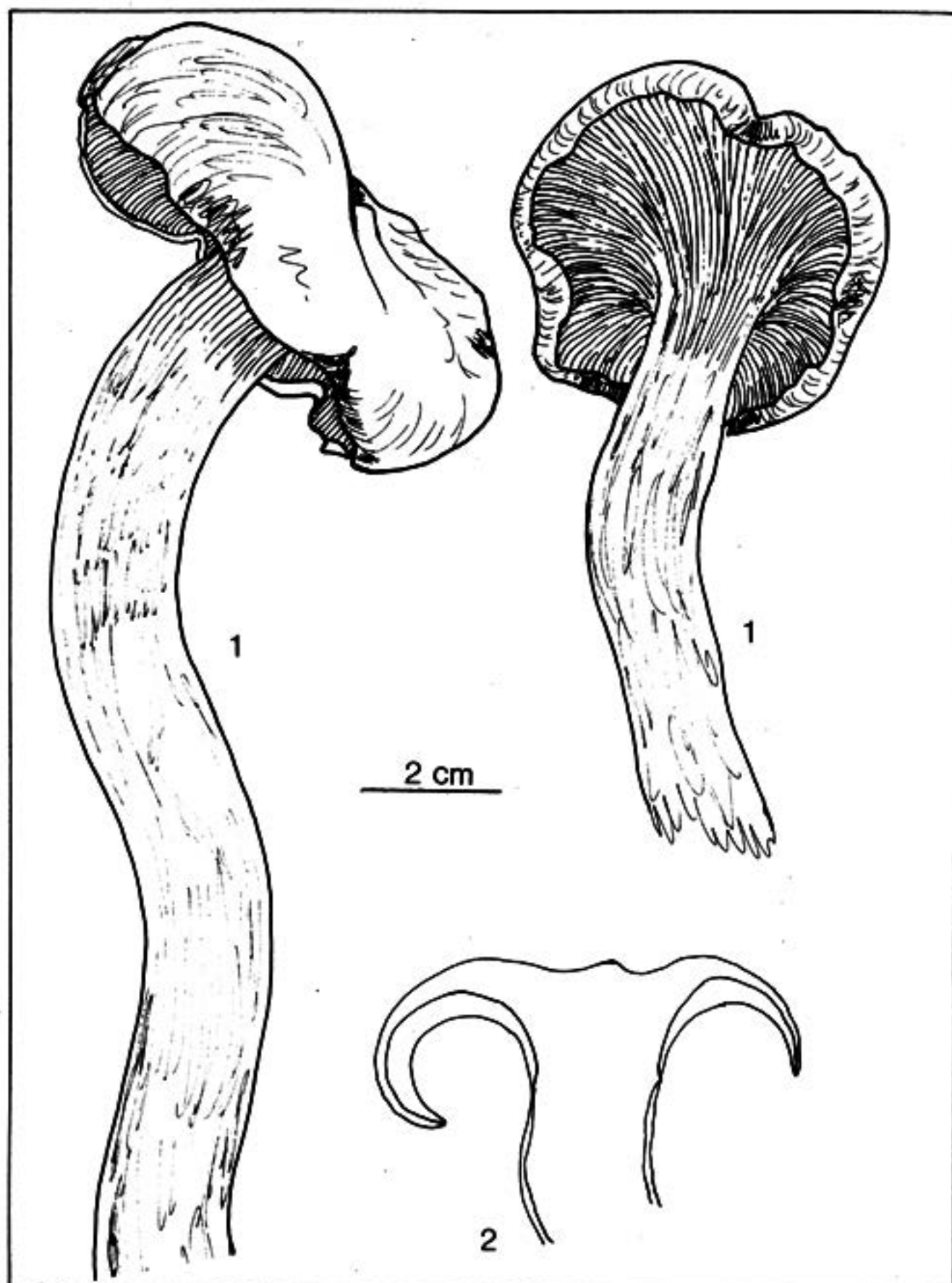
Tenslotte wenst de redactie alle lezers van Coolia een voor spoedig 1978 en hoopt dat dit jaar voor onze vereniging een goed jaar mag worden. Misschien kan het voor U liggende nummer van Coolia daar een eerste aanzet voor zijn.

OMPHALOTUS OLEARIUS, EEN MEDITERRANE "DWAALGAST"

G.C.N. van Zanen

de Breekstraat 36
Nieuwendam

Op zondag 7 aug. '77 hield de afdeling Amsterdam van de KNNV een botanische ekskursie langs de Langbroeker Wetering van Odijk naar Langbroek. Het daarbij gebruikelijke gescharrel van plantenzoekende ekskursiedeelnemers in de begroeiing naast de weg was blijkbaar opvallend genoeg voor enkele passerende fietsers om welkome hulptroupen in ons te herkennen bij het oplossen van een bij hen gerezen probleem. Eén van de fietsers sprak ons aan en zei: "Ik zie dat U in planten geïnteresseerd bent; wilt U daar verderop eens gaan kijken, daar staat een enorm grote, merkwaardige paddestoel; misschien kunt U zeggen wat dat is?" En inderdaad, een paar honderd meter verder, langs een zijweggetje in de buurt van kasteel Sterkenburg zagen we in de grasberm tussen een rijtje nog jonge aangeplante essen een fraaie, diep oranje gekleurde groep vruchtlichamen van een vooralsnog onbekende soort. Een stuk of dertig dicht tegen elkaar staande hoeden van 3 à 6 cm doorsnede, op stelen van 10 à 15 cm lang en 1 à 2½ cm dik, gemeenschappelijk wortelend op een in de grond vermoede houtrest, vormden samen een groep van 30 à 40 cm doorsnede in bovenaanzicht. Ondanks nauwkeurig bekijken van de groep als geheel en van een er af gebroken eksemplaar tot in details (ook de sterk aflopende lamellen en de in alle delen aanwezige oranje kleur brach-

Omphalotus olearius. 1. vruchtlichamen,
2. vertikale doorsnede door de hoed

ten ons niet op een idee) moesten wij met ons allen het antwoord schuldig blijven; achteraf gezien gelukkig niet zo'n grote schande voor een derde of vierde vondst in Nederland.

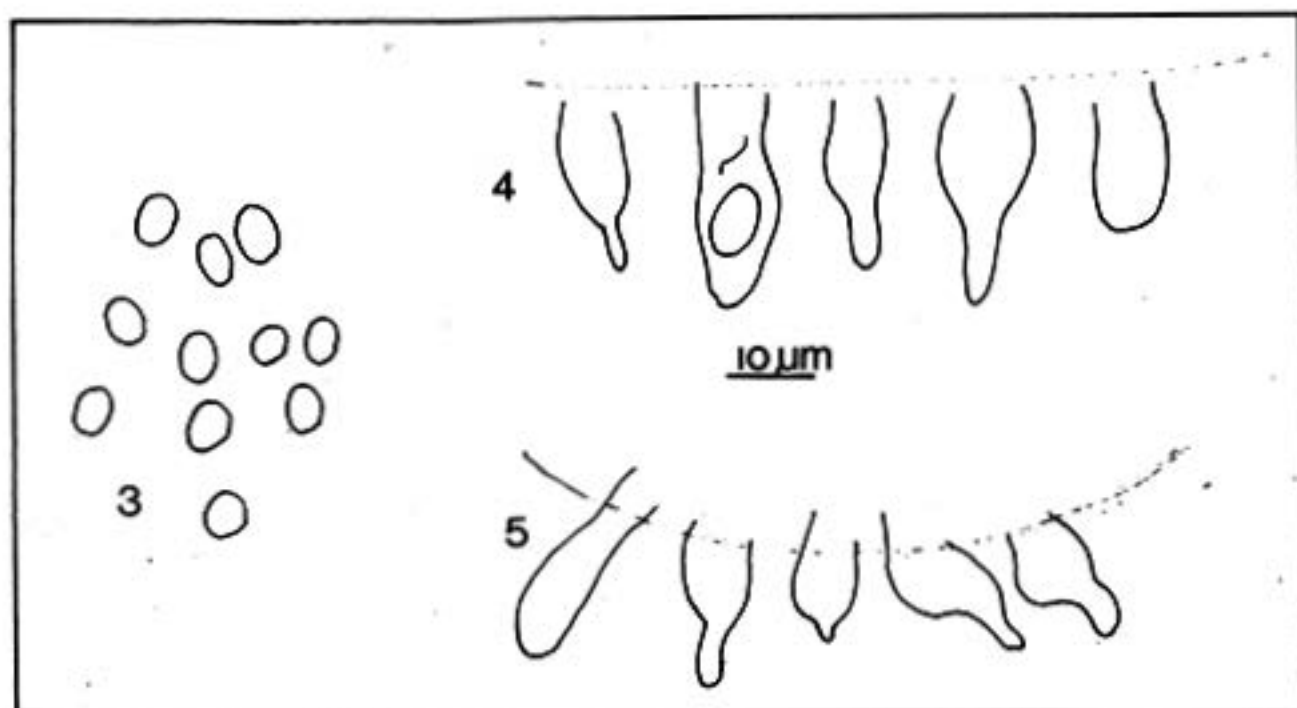
Ik verzamelde enkele exemplaren om thuis te bewerken en eventueel op te sturen naar het Rijksherbarium. Thuis gekomen kon ik met behulp van Michael-Hennig (1964) al gauw vaststellen dat mijn paddestoel treffende gelijkenis vertoonde met de daarin afgebeelde soort *Omphalotus olearius*; en aangezien geen enkele andere soort daar ook maar in de verste verte op lijkt kon dat al haast niet meer missen en besloot ik onmiddellijk Dr. C. Bas op te bellen. Die vertelde dat in Nederland nog maar twee vondsten gepubliceerd zijn en dat hij er nog de volgende dag heen zou gaan om zelf ter plaatse poolshoogte te nemen.

Nog dezelfde avond heb ik mijn eigen exemplaren bewerkt en bij de determinatie met behulp van Kühner & Romagnesi (1953) en Moser (1967) vastgesteld dat we *Omphalotus olearius* (DC. ex Fr.) Sing., de Oelbaumpilz, gevonden hadden (Kühner & Romagnesi zeggen: *Clitocybe olearia* R. Maire). Ik geef hier de beschrijving die ik ervan maakte en de tekeningen, makroskopische door mijn vrouw en mikroskopische door mij zelf.

1. makroskopisch: (zie fig. 1) de hoed was donker oranjegeel

(kleur 5B8 in de tabel van Methuen), onregelmatig gewelfd met soms een kleine umbo en sterk omgerolde rand, mat, niet hygrofaan, 3 à 6 cm in doorsnede; de lamellen waren diep oranjegeel (5A7 tot 5B7), talrijk, niet vertakt, maar met vele kleine lamellen ertussen, taai en ver aflopend (zie fig. 2); de steel was oranjegeel, iets minder verzadigd van kleur en niet helemaal homogeen (5B5, 6 en 7 en 5A6 en 7), droog, in de lengterichting sterk vezelig gestreept, vezels echter niet losliggend, maar in de oppervlakte "ingebouwd"; oppervlakte overigens glad, maar niet rond, onregelmatig ingedeukt, zeer solide, 1½ à 2½ cm dik, 10 à 15 cm lang, sterk gekromd; de groeiwijze was zodevormend, d.w.z. aan de basis vele stelen aan elkaar gegroeid, naar alle waarschijnlijkheid op in de grond zittende houtrest (boomstronk) groeiend; het vlees was zowel in de steel als in de hoed bleekgeel (4A3 tot 4A4); in de literatuur wordt vermeld dat deze soort in het donker licht geeft; noch de door mij verzamelde exemplaren, noch de fragmenten die Dr. Bas maandag nog kon bemachtigen, vertoonden dit fenomeen; waarschijnlijk is het alleen waarneembaar bij de levende paddestoel in het veld en verliezen afgeplukte exemplaren dit vermogen.

2. mikroskopisch: de hoedhuid was radiaal hyfeus met kleurloze en met geelbruine hyfen en met losse klonten (à vele hyfen breed) van geelbruin pigment; het lamellentrama was tamelijk regelmatig, met grotendeels evenwijdige hyfen en hier en daar klontjes geel

Omphalotus olearius, 3. sporen van sporée (4,5-4,8 x 3,5-4,0 µm), 4. pleurocystiden, 5. cheilocystiden

pigment; op de lamel kon ik pleurocystiden (fig. 4) en cheilocystiden (fig. 5) vinden, beide in twee vormen, knotsvormig en gesnaveld; deze cystiden waren sterker geel van kleur dan het lamellentrama. De volgende dag, nadat een exemplaar een witte sporée geproduceerd had, kon vastgesteld worden dat de sporen glad, dunwandig, kleurloos, niet amyloid en min of meer eivormig waren (fig. 3) en afmetingen van 4,5 à 4,8 x 3,5 à 4,0 µm hadden.

Inmiddels had ook Dr. Bas niet stilgezeten. Hij had maandag 8 augustus de plaats bezocht, gekonstateerd dat door voorbijgangers de paddestoel volkomen stukgetrapt was, fragmenten die nog bruikbaar waren meegenomen naar het Rijksherbarium en deze bewerkt en mij schriftelijk de determinatie bevestigd. Daarbij verstrekke hij nog de volgende gegevens:

Eerste vondst in Nederland in sept. 1939 door Reuvecamp in Wilp (wegberm; vermoedelijk op ondergrondse resten van eiken). Vermelding met foto in Fungus 11: 54-57. In het Rijksherbarium is een foto, een aquarel (Schweers) en materiaal van die vondst.

Tweede vondst in september 1951 door Frater Aquino op twee plaatsen dicht bijeen bij Neer-Langbroek. Vermelding in Fungus 21 (4): 65 door Reijnders en in Fungus 23 (1): 7 nog eens terloops door Reijnders. Materiaal vermoedelijk in Reijnders' herbarium.

Derde vondst, niet gepubliceerd, mondelinge mededeling: eens gevonden door Schütz tussen Zeist en Bunnik.

Vierde vondst september 1958, niet gepubliceerd, gevonden bij Sterkenburg; materiaal in herbarium Uffellie.

Voorts nog als literatuurgegeven het volgende:

In Dansk Botanisk Arkiv 30(1): 1-105, 1974, Lene Lange, The distribution of macromycetes in Europe, staat op p. 77 als fig. 27 een verspreidingskaartje van *Omphalotus* in Europa. Daaruit blijkt dat de Nederlandse vondsten de noordelijkste zijn. De soort heeft een overwegend mediterrane verspreiding. Verder opvallend zijn enkele vondsten in België, een aantal in het Duitse en Franse Rijngebied en vrij veel vondsten in Tsjechoslowakije. In Frankrijk zijn vrij veel vondsten ten zuiden van Parijs bekend, maar niet op de kaart te vinden.

Uit al deze gegevens blijkt dat *Omphalotus' olearius* nu al viermaal in de omgeving van Zeist en Langbroek gevonden is; de vindplaats bij Wilp heeft helaas na 1939 geen enkel exemplaar meer opgeleverd. Hoewel hij zich dus kennelijk vrij stevig in eerstgenoemde omgeving gevestigd heeft, blijft toch nog de vraag wat de oorzaak is van de lange tussenpozen tussen zijn verschijningsdata (1951, 1958, 1977 en een niet gedateerde vermelding). Mogelijk spelen hier aan zijn mediterrane afkomst herinnerende klimaatsfactoren als een droge warme zomer (misschien wel in het jaar voorafgaand aan zijn verschijning) of een kwakkelwinter een belangrijke rol.

Literatuur:

1. Michael, E. en Hennig, B. (1964). Handbuch für Pilzfreunde, dritter Band: 201.
2. Kühner, R. en Romagnesi, H. (1953). Flore analytique des champignons supérieurs: 140.
3. Moser, M., (1967). Kleine Kryptogamenflora, Band IIB2: 75.

=====